

LAUREA

Henkilön ammatti-identiteetin kasvuprosessi parturi-kampaajasta hiusalan ammatinopettajaksi

Pietiläinen, Sari

2010 Tikkurila

Henkilön ammatti-identiteetin kasvuprosessi parturi-kampaajasta hiusalan ammatinopettajaksi

Sari Pietiläinen
Kauneudenhoitoala
Opinnäytetyö
Marraskuu 2010

Laurea-Ammattikorkeakoulu

Tiivistelmä

Tikkurila, Vantaa

Kauneudenhoitoalan Koulutusohjelma

Estenomi

Sari Pietiläinen

Vuosi

2010

Sivumäärä

26

Henkilön ammatti-identiteetin kasvuprosessi parturi-kampaajasta hiusalan ammatinopettajaksi

Tutkimukseni tarkoitus oli selvittää opettajien arvoja ja opettajalta vaadittavat tärkeimmät ominaisuudet ammatin kannalta sekä ammatti-identiteetin koostumuksen osa-alueet. Tutkimusmenetelmänä oli laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimusmenetelmä, jossa pyysin kuutta estenomikoulutuksen käynnyttä kauneudenhoitoalan ammattiopettajaa osallistumaan tutkimukseeni. Olin laatinut neljä kysymystä käsittäen opettajan ammatti-identiteetin kehitystä, opettajan rooleja, ammattiopettajan työn haastavia ja positiivisia puolia.

Tärkeimpinä esille nousseista vastauksista kertoivat, että ammatti-identiteetin kehitysprosessi alkaa jo lapsuudesta, jolloin omakohtainen identiteetti saa ns. kasvot. Henkilö tunnistaa toimintatavat, kuinka hän oppii asioita helpoiten. Nuoruusiässä hänelle kehittyy vahvemmin persoona ja hahmotusta siitä, mihin hän opintojen jatkuessa aikoo suuntautua - mitkä asiat kiinnostavat ja mitkä ovat vahvimpia puolia. Ammatti-identiteetti kehittyy jatkossa opiskelun ja työelämän virrassa kokemusten kautta. Ammattiopettajan työ ei ole yksinkertaista, vaan henkilö joutuu joustamaan useaan rooliin erilaisissa tilanteissa ja tässä vaiheessa tarvitaan empaattisuutta sekä rohkeutta. Jatkuva lisäkouluttautuminen on työn ehdoton vaatimus, sillä varsinainen opettaminen ja ohjaaminen on prosentuaalisesti alle puolet koko työkuvasta.

Ammatti-identiteetti ja henkilön henkilökohtainen identiteetti ovat sidoksissa toisiinsa ja voidaan ajatella, että ne ovat yksi identiteetti, joka haarautuu puiden oksien lailla. Mikäli ammatti-identiteetti on tuntemukseltaan heikko, se heijastuu persoona -identiteettiin ja päinvastoin.

Avainsanat: ammatti-identiteetti, identiteetin kehittyminen, opettaja

With the professional identity of the growth process hairdresser hairdressing profession as a teacher

This study was designed to determine the values of teachers and teacher required for the main features of the profession and the professional identity of the composition of sub-areas. The starting point was a genuine interest in teacher professional technical drawings to and thus I chose the research design as a qualitative research method, in which I asked for six training of estenomiskool fermented beauty professional teachers to participate in the study. Three of them participated, one electronic and two-person interview in a situation where the replies received from the printer's memory from the file. I had produced four more demanding questions, including, teacher professional identity development, professional teacher's professional image and positive aspects of the weak among other things.

The most important responses that came out told us that the professional identity development process begins in childhood, when personal identity is not known. face. Personal identification practices, how he learns things more easily. In adolescence he develops a stronger personality and the shape of where he continued studies will be directed - which matters of interest and what are the strongest sides. Professional identity develops in the future learning and life experiences through a stream. Professional teacher's job is not simple, but the person has to be flexible in the role of a number of different situations and at this stage need to show empathy, and courage. Continuous further training has come to work half the absolute, since the actual teaching and directing a percentage less than half the size of technical drawings.

Professional identity and the person's personal identity are intertwined and one can imagine that they are one of identity, which forks tree branches by law. If the professional identity feelings are weak, it is reflected in personal identity, and vice versa.

Keywords: professional identity, identity development, teacher

Sisällys

1	Johdanto	4
2	Ammatinopettajien koulutus Suomessa.....	5
3	Ammatti-identiteetti	6
4	Ammatinopettajan tärkeät ominaisuudet	10
	4.1 Autenttisuus opettajantyössä	12
	4.2 Ohjaajan roolin ottaminen	12
	4.3 Opettaja kasvattajana	13
5	Ammatillisen kehittymisen haasteita	16
6	Noviisina opettajaksi	18
7	Aineisto ja tutkimusmenetelmät	19
8	Tutkimuksen tulokset	20
9	Johtopäätökset	24
10	Pohdinta	25
	Lähteet	26
	LIITE 1.....	27

1 Johdanto

Tämän työn tarkoituksena oli tutkia ammatillisen opettajan ammatti-identiteetin rakentumista ja ammatinopettajan tarvitsemia tärkeimpiä ominaisuuksia ammatin kannalta. Halusin saada myös selvää työhön liittyvistä seikoista, kuten sen tuomista haasteista ja kuinka niihin tulisi suhtautua.

Valitsin tämän aiheen, koska pohtijaluonteena minua on aidosti kiinnostanut opettajan työn merkitys oppilaiden elämässä. huomioin paljon opiskelijana opettajien toimia ammattiopistossa erilaisissa tilanteissa. Minua on yleisesti kiinnostanut ihminen psykologiselta kannalta ja havaitsin myös, ettei opettajan ammatti ole niitä yksinkertaisimpia rooleja erilaisten nuorten parissa. Uskon, että tästä voisi olla myös hyötyä kaikille ammattiopettajan ammatista kiinnostuville ja haaveileville nuorille. Tutkimukseni sisältää hyödyllistä tietoa opintopolusta kohti ammatissa vastaantulevista kuvioista.

Parhaillaan ammatillisten oppilaitoksien kauneudenhoitoalojen opettajista on pulaa. Ajoittain tehtäviin on palkattu ammatilliseen opettajakorkeakouluun aikovia opettajakokelaita sijaisuuksiin sekä avustajiksi työluokkiin opettajan tueksi.

2 Ammatinopettajien koulutus Suomessa

Ammatillisen kauneudenhoitoalan opettajiksi pyrkivien on suoritettava ammattiopettajien jälkeen soveltuva ylempi korkeakoulututkinto tai ammattikorkeakoulututkinto. Pyrkivältä edellytetään lisäksi vähintään kolmen vuoden työkokemus tehtävää vastaavalla alalla. Yhessä toisen asteen kauneudenhoitoalan tai hiusalan tutkinnon kanssa estenomin tutkinto antaa kelpoisuuden hakeutua ammatinopettajan pedagogisiin opintoihin.

Kauneudenhoitoa kauneudenhoitoalan koulutusohjelmaan ammattikorkeakouluun voi hakea toisen asteen ammatillisen tutkinnon tai lukion suorittaneena. Estenomitutkinto perehdyttää opiskelijoita jatkuvasti kehittyvään kosmetiikka-alaan erittäin laajalti kosmetiikkatietoudesta kaupalliseen osaamiseen erilaisten kehitysprojektien, markkinoinnin sekä muiden kansainvälisiin työtehtävien valmistavien oppiaineiden kautta. Estenomien koulutus valmentaa kauneudenhoitoalan asiantuntija- ja esimiestehtäviin.

Ammatillisessa opettajakorkeakoulussa on monta erilaista mahdollisuutta suorittaa tutkinto. tutkinto on mahdollista suorittaa 1-1,5 vuodessa omalla äidinkielellä tai vieraalla kielellä, englannilla monimuoto-opiskeluna päivällä tai iltaisin sekä viikonloppuisin. Myös verkko-opiskeluna tutkinto on mahdollista suorittaa vuodessa.

Suomessa on viisi ammatillista opettajakorkeakoulua, jotka sijaitsevat Helsingissä, Hämeenlinnassa, Jyväskylässä, Oulussa ja Tampereella. Vaasassa ja Turussa toimii vielä ruotsinkieliset koulutuspiisteet.

Ammattioppilaitos	parturi-kampaaja tai kosmetologi, 3 vuotta, 120 ov
Ammattikorkeakoulu	estenomitutkinto, 3-3,5 vuotta, 210 op
Ammatillinen opettajakorkeakoulu	pedagogiset opinnot, 1-1,5 vuotta, 35 op
1 opintoviikko = 1,5 opintopistettä	

Kuvio 1. Koulutuspolku

Ammatillisen opettajakoulutuksen opetus-suunnitelma koostuu:

1. kasvatustieteelliset perusopinnot 10 ov
2. ammattipedagogiset opinnot 15 ov

3. opetusharjoittelu 10 ov

Opintoihin on lisätty mm.:

- ammatillisuus
- työyhteisöjen kehittäminen
- ihmisten kohtaaminen
- pedagoginen taito
- verkosto- ja globaaliosaaminen
- kasvatustoiminta

Ammatillinen opettajakoulutus rakentuu kahdelle pilarille; tutkinnolle ja työkokemukselle. Jo koulutukseen hakeutuessaan opiskelijat omaavat ammatillisina omakohtaisia kokemuksia erilaisista työkentistä.

3 Ammatti-identiteetti

Ammatti-identiteetin rakentuminen on pitkä ja monivaiheinen prosessi sekä käsitteenä erittäin laaja. Se on osana omaa ammattiylpeyttä. Yhteiskunnan arvostus ammattikuntaa kohtaan määrittää työssä onnistumisen ja menestymisen ohessa omaa ammatillista arvostusta. Identiteetti rakentuu osana myös peilauksena muihin samaan ammattiryhmään valmistuneiden kanssa. Sen pohjana on oma arvopohja sekä omat asenteet. (Mashup Ventures Ltd. 2008.)

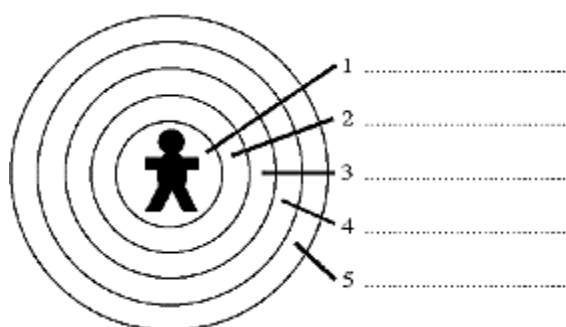
Ammatti-identiteetti alkaa itää, kun opiskelija saa ajatuksen ja tiedon opiskelupaikastaan tulevaan ammattiin. Se kehittyy opintojen edistyessä työelämässäkään pysähtymättä, sillä erilaiset kokemukset ja tulevien haasteiden kautta se muokkautuu edelleen. Ammatti-identiteetti on vahvasti kytköksessä omaan itsetuntoon. Heikko itsetunto saattaa helposti horjuttaa ajatusmaailmaa joka elämänalueella ja siten muuttaa käsitystä poikkeavasti siitä, mitä oikeasti olemme - myös työelämässä. Kyse ei ole kuitenkaan ole siitä, kuinka itse koemme itsemme.

Ammatti-identiteettiä on mahdollista kehittää oma-aloitteisesti, sillä edellä mainitusti kyse oli suurelta osin siitä, miten koemme ammattimme ja ammattikunnan. Ammatti-identiteetin itsenäinen rakentuminen ja pyrkiminen eteenpäin lujittaa asemaa ja tietoisuutta positiiviseen suuntaan. On tärkeää ymmärtää ja osata soveltaa oman osaamisensa olevan työn vaatimusten

kanssa samaa tasoa. Toisinaan voi käydä niin, ettei työ anna riittävästi koulutustasoa vastaavaa vastuuta, joka on myös otollinen kuoppa ammatti-identiteetin alenemiselle (Mashup Ventures Ltd. 2008).

Ammatti-identiteettiä voidaan helposti kuvata niin sanotulla rakennesipulilla. Jokaiseen renkaaseen tulee identiteettiä rakentava asia, jotka voi olla esimerkiksi: rooli työyhteisössä, opiskelupolku, työn tuoma vastuu. Mikäli omia resursseja ei pääse käyttämään työelämässään; voi voimavaroja ja ominaisuuksia käyttää harrastustoiminnassa. . (Mashup Ventures Ltd. 2008)

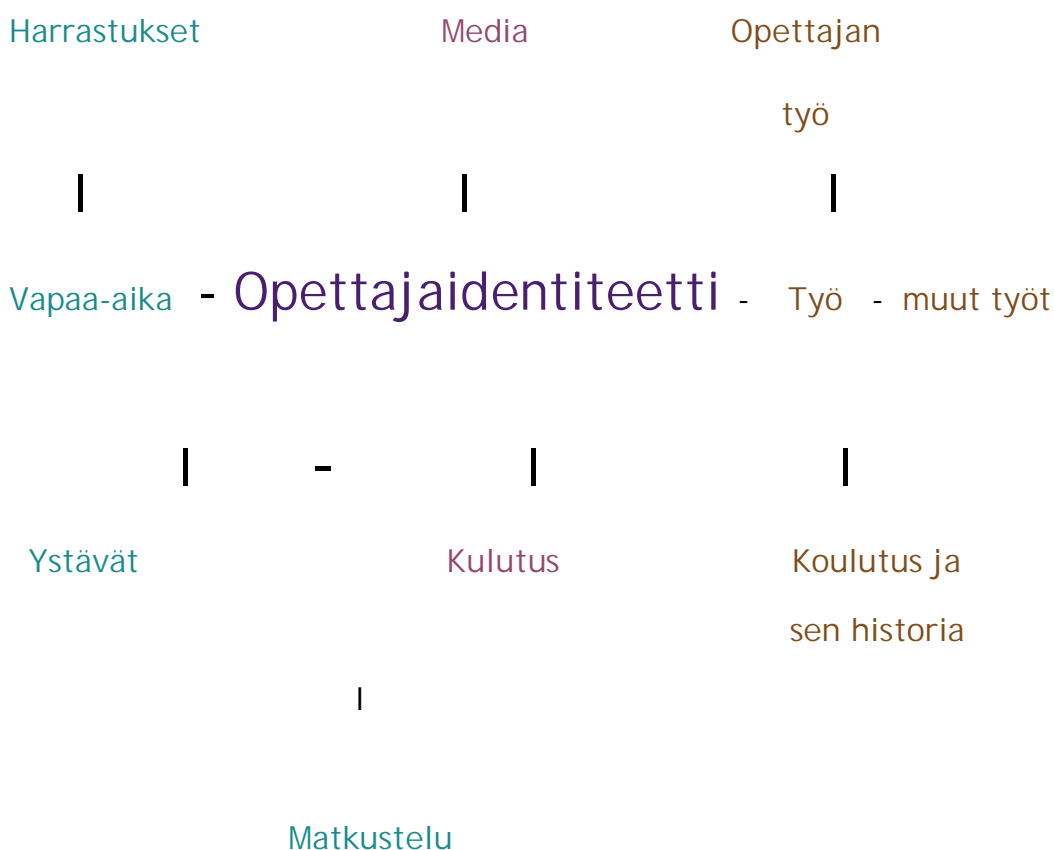
Kuvio 2: Ammatti-identiteetin rakennesipuli. Monikulttuurisuus, käsikirja, 2010.

Oman aktiivisuuden kautta käyttämällä luovuutta ja etsimällä vaikutusmahdollisuuksia voi jokainen jalostaa omaa identiteettiään haluamaansa suuntaan. Rakennesipulin avulla on helppo kartoittaa ajatuksiaan omasta ammatti-identiteetistään. Kun käsitys ammatista muuttuu, käsitys itsestä muuttuu - tai päinvastoin. Vuosien myötä oma ammatillinen kasvu tulee saavuttamaan huippunsa kyseisessä ammatissa, jolloin ihminen luonnollisesti saattaa kaivata uusia haasteita. Tämä voi helposti johtaa turhautumiseen, jolloin jatkokoulutus on hyvä vaihtoehto. Terve ylpeyden tunne omasta tehdystä työstään on eteenpäin kuljettava voima ja ammatti-identiteettiä vahvistava tekijä. Jokaisessa ammatissa tulee vaiheita, jolloin työ tuntuu raskaalta. Tällöin ammatti-identiteetti voi toimia eräänlaisena kannustimena, jolla saatetaan olla henkisesti helpottava vaikutus (Mashup Ventures Ltd. 2008).

Identiteetin ollessa hajanainen ammattiaan opiskeleva ei ole vielä tehnyt lopullisia päätöksiään tulevaisuuden suhteen, hän ei välttämättä tunne kiinnostusta tulevaa ammattiaan tai opiskelupaikkaansa kohtaan. Kun identiteetti on keskeneräinen, henkilö pohtii vielä elämän tärkeitä peruskysymyksiä. Oletettavasti sitoutuminen on olennainen osa ammatti-identiteettiä. "Moraalinen ammattiin sitoutuminen kuvaa valinnan varmuutta persoonallisena ja omiin kykyihin, kiinnostuksiin ja arvoihin liittyvänä tietoisena ja perusteltuna ammattiin sitoutumisena. Laskelmoiva ammatillinen sitoutuminen näyttäytyy ulkoisiin välineisiin tekijöi-

hin perustuvana valinnan varmuutena, jossa ei korosteta ammatin liittymistä omiin kiinnostuksiin, kykyihin ja arvoihin. Sitoutuminen on vieraantunutta silloin, kun yksilö ei ole edes ulkoisin tai välineellisin perustein tyytyväinen ammatinvalintaansa”. (Eteläpelto & Miettinen, 1993: 36.)

Identiteetti rakentuu ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa kaikilla niillä sosiaalisilla kentillä, joissa henkilö toimii. Kun opettajiksi opiskelevat käyvät erilaisissa harrastuksissa, käyvät töissä, jotka kaikki muovaavat heitä ihmisinä ja tulevina opettajina. Myös medially on osansa muokkaajina ihmisten ajatteluun, käyttäytymiseen ja muodostavat näin tärkeän oppimiskentän. Erilaiset tavoitteensa ja toisistaan erilaiset kulttuurit omaavat opiston tiedekunnat houkuttelevat erilaisen perusidentiteetin omaavia opiskelijoita. (Eteläpelto & Miettinen, 1993: 36).

Kuvio 3: Opettaja-identiteetin rakentumisen kaavio

On tehtävä ero superhyvän ja muunlaisen moraalisten hyveiden välille. Kyky laatueron määrittelymiseen on näin ollen eheän identiteetin perusta. "Kun laadullinen ero superhyvän ja muiden moraalisten arvostusten välillä hämärtyy, katoaa itsensä 'tuntemisen' mahdollisuus - joudutaan kriisiin. Sen tuntomerkkejä on kyvyttömyys löytää elämälle suunta, tietää mikä on tavoittelemisen arvoista elämässä. Kun elämisen suunta katoaa, häviää mahdollisuus sijoittaa itsensä yhteisöön (ulkoinen identiteetti) ja oma käsitys itsestä hämärtyy (sisäinen identiteetti). Opettajakoulutuksen tavoite on tehdä opettajasta itsenäinen didaktisesti ajattelija ja työnsä tutkija. Opetuksien sisältöjen tulisi sisältää elämäntutkimuksellista ainesta, esimerkiksi intressien näkökulmasta". (Värri, 2008: 55-59.)

Opettaja ei tule toimeen ilman tieteellistä yleissivistävää tietopohjaaja pedagogista asiantuntemusta ja tämän vuoksi koulutuksen valmennetaan tiedon kritiikkiin ja laajasti tulkittuun medialukutaitoon. Rakennusaineiksina tarjotaan opettajaksi opiskeleville 'realistisia' identiteetin rakennusaineita: eettisten kysymysten pohdinta kuuluu olennaisena osana henkilökoh- taiseen identiteettiprojektiin. (Värri. 2008: 55-59.)

Työ on liittymislinkki identiteetin muodostumisessa yhteiskunnan itsenäiseksi jäseneksi. Lisäksi työ on keskeinen toimeentulonlähde ja luo edellytykset tulevaisuuden suunnittelulle. Työtä voidaan pitää siltana, joka yhdistää yksilölliset tarpeet sekä ympäröivän yhteiskunnan asettamat vaatimukset ja näin toiminnan ehdot voidaan sovittaa keskenään. "Yhteiskunnan muuttuessa myös nuorten suhde työhön on muuttunut. Vanhemmilla sukupolvilla työnarvostus pohjautui yhteisöllisiin normeihin, jotka sisäistettiin varhaisessa vaiheessa sosialisointiprosessissa. Silloin arvostettiin yhteisöllistä työntekoa". (Eteläpelto & Miettinen, 1993: 40.)

Nyt tällainen näkemys on murenemassa yhä enemmän nuorten keskuudessa. Nuorille on tärkeää mitä he tekevät, mutta myös yksilöllisyys ja näkyvyys ovat tavoiteltuja etuja. Kun valinnat työn suhteen tehdään enemmän yksilölliseltä pohjalta, on odotuksetkin korkeammalla. Tulevaisuuden kuva kertoo myös sitä tosiasiaa, että kun jatkuvaa kehitystä edellytetään alati parantuvan palvelun toivossa sekä henkilöiden omasta halusta oppia laajempaa taito- osaamista, ammattikuva sekoittuvat tai ainakin hämärtyvät, jonka seurauksena myöskään henkilöiden ammatti-identiteetti ei pääse mahdollisesti kehittymään samalla tavalla kuin vielä nyt. (Eteläpelto & Miettinen, 1993: 40.)

"Jos ammatit häviävät ja tulevaisuudessa ei voida määritellä ammattia yksiselitteisesti, voidaan kysyä onko tarpeen olla ammatillista identiteettiä. Ammatillisen identiteetin muodostumista edesauttavat kuitenkin laaja-alaiset yleiset valmiudet, joita monet työtehtävät edellyttävät". Työympäristö on paras paikka yleisten valmiuksien kehittymiseen. Omien kykyjen ja tavoitteiden analysointi luo edellytyksiä ammatillisen identiteetin kehitykselle, mutta se vaatii koulutuksen aikana tilanteita, jotka auttavat tunnistamaan omia vahvuuksia ja heikko-

uksia. ”Jos tulevaisuudessa ei ole nähtävissä ammatteja, niin tarvitaan kuitenkin eri alojen asiantuntijoita”. Näin ollen identiteetti ei pääse rakentumaan ammatin ympärille, vaan se täytyy rakentaa osaamiselle.

Opetuksessa joudumme miettimään vielä, miten voimme motivoida ensimmäistä ammattiaan lukevaa opiskelijaa, jos ei ole yhtä tiettyä ammattikuvaa. Ammatillisen identiteetin rakentuminen ei kuitenkaan edellytä takertumista vaan joustamista. On huomattu, että kypsän identiteetin omaava henkilö kykenee parhaiten sopeutumaan muutoksiin ja menetyksiin. Tällainen henkilö voi riippumattomasti muuttaa päämääriään ja tavoitteitaan tilanteiden mukaisesti. Kun minäidentiteetin muodostumiselle keskeistä on lapsuus, niin ammatti-identiteetille se on koulutus, jonka aikana saadut valmiudet ja taidot valmistavat työelämän muutoksiin. (Eteläpelto & Miettinen, 1993: 41-43.)

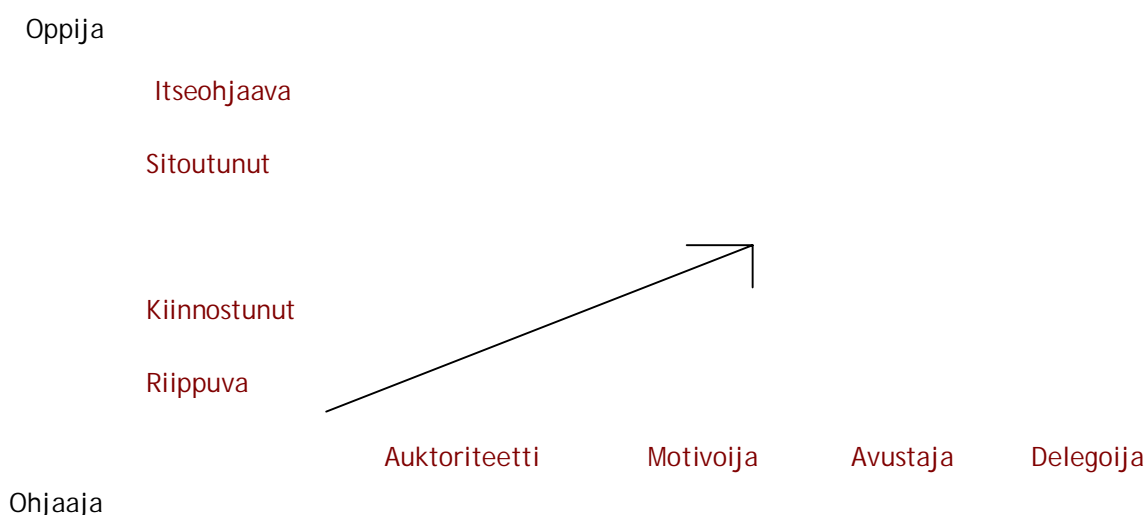
4 Ammatinopettajan tärkeät ominaisuudet

Yhtenä tärkeimmistä valtuuksista opettajalla on osata etsiä oikeat tavat, joilla hän saisi ohjattua erilaisia ohjausmenelmiä käyttämällä opin erilaisille opiskelijoille. ”Ammatillisen opettajan työ etenkin työssäoppimisen ohjaamisessa muistuttaa mentorointia tai tuutorointia. Mentori on vanhempi ammattilainen ja luotettava neuvonantaja, jonka tehtävänä on seurata, tukea ja opastaa työyhteisöön tullutta kollegaansa. Tuutori on ammattihenkilö, jonka päätehtävänä on auttaa oppijaa hankkimaan sellaisia tietoja ja strategioita, joita itsenäisessä opiskelussa tarvitaan. Tuutori voi olla kapea-alaisen kurssin sisällön asiantuntija tai koko opiskeltavan alueen tuntija”. (Helander, 2009: 31-32.)

Klassinen SDDL-malli kuvaa oppijan vaiheittaista kehitystä riippuvuudesta itseohjautuvuuteen. Olennaista tässä mallissa on, että opettaja osaa kohdata oppijan hänen omalla tasollaan oppimisprosessissa. Ohjaaja pyrkii etsimään parhaimmat keinot, joiden avulla hän pystyy etsimään tärkeimmät apuvälineet ohjata oppijan kehitystä kohti itseohjautuvuutta. Alkuun oppilas tarvitsee selkeitä ohjeita ja ohjeita, mutta kehityksen myötä ohjaus muuttuu motivoivaksi ja avustavaksi. Kehittyneelle oppijalle voidaan antaa vastuuta omasta oppimisestaan ja sen ohjauksesta.

Prosessissa myös ohjaaja kehittyy valmentajaksi, joka saa oppijan selviytymään omin neuvoin (Helander, 2009: 31-32). Ammatillinen kehittyminen jatkuu edelleen vuosien myötä, sillä ilman itsekriittisyyttä ohjausmenetelmät tulevat vanhentumaan, mikä jarruttaa oppilaiden kouluttautumista. Myös opetusmenetelmien esitysmahdollisuudet ovat muuttuneet uuden luokissa käytettävän teknologian myötä. ”Opettajan kehittymistä ja todella hyväksi opettajaksi tulemisen edellytyksiä on tutkittu jonkin verran. Eri teorioihin pohjautuvat käsitykset pitävät eri asioita tärkeinä. Jotkut korostavat laajan kokemuksen merkitystä, toiset pitävät

erityisesti oman toiminnan analysointia tärkeänä ja kolmannet painottavat omakohtaisen tavoitteen tai ehkä jopa kutsumuksen tärkeyttä työssä. Yhteenvetona ammatillista kehittymistä koskevista empiirisistä tutkimuksista on todettu, että tärkeitä tekijöitä ovat mm. suuret ammatilliset odotukset, riskinotto-kyky, avoimuus muutoksia ja kritiikkiä kohtaan sekä halukkuus tehdä kokeiluja opetuksessa". (Laursen, 2006: 121.)

Kuvio 3: SDDL- malli (The Straged Self- Directed Learning Model)

Yllä oleva osoittaa oppijan ja ohjaajan etenemistä ja keskinäistä suhdetta opiskelun edetessä. Auktoriteetti on tietojensa, taitojensa tai asemansa takia kunnioitettu, arvostettu tai käskyvaltainen henkilö, jonka toiminta ei tarkoita pompottelua alaistaan tai oppilasta kohtaan. Tässä tapauksessa auktoriteetin tehtävä on olla oppijan tukija, ammattiin tutustuttaja, identiteetin rakennuksessa auttava aikuinen. Auktoriteetti ohjaa ohjaajasta riippuvana olevaa oppijaa selkein ohjein ja määrätietoisin elkein sovittujen työtehtävien parissa edeten motivointiin aikajaksoon, jolloin oppilas alkaa itse kiinnostumaan enemmän tehtävistä, kun hänen tietoisuus ammatin kokonaisuudesta kasvaa selvemmin hahmottamiseksi. Tämän jälkeen oppilas alkaa sitoutumaan saamiinsa tehtäviin, jolloin hän kykenee jo tekemään itsenäistä työtä tietysti opettajan olevan avustajana ja ohjaajana vierellä. Ajan kuluessa työn kuva jää mieleen ja tekemisestä tulee automaattista. Tässä vaiheessa oppijasta on tullut itsenäinen työntekijä sekä auktoriteetista delegoija.

4.1 Autenttisuus opettajantyössä

Autenttisuus on synonyymi aitoudelle. Käytämme sanaa esimerkiksi vertaillenamme taide- ja antiikkiesineitä, kun aidot erotetaan jäljitelmistä. Kanadalaisen filosofin Charles Taylorin muodostama käsite autenttisuusetiikasta on ihmisen moderni yksilöllisyys ja sen halu toteuttaa itseään. Etiikka tutkimusalana tutkii moraalia; eettisen toiminnan periaatteita, kuten oikeaa ja väärää. (Laursen, 2006: 21-21.)

Autenttisuus ammattiroolissa ei ole ihmisellä vain siksi, että hän tuntee työnsä tehtävän velvollisuudekseen, vaan hänen pitää myös hankkia ammatillista pätevyyttä, jonka avulla opettajalla on realistiset mahdollisuudet toteuttaa työnsä, johon hän tuntee olevansa velvoitettu. Autenttisuuskäsitteen olennainen osa on, että opettaja haluaa nähdä jotain merkityksellistä saavutusta työnsä hedelmissä. Tämän halun täytyy lähteä opettajasta, sillä ilman omaa intoa ja kunnianhimoa opettaja ei voi luoda oppilaisiin aitoa suhdetta, mikä yleensä on se tärkein työväline, jonka oppilaat muistavat ja jonka kautta he oppivat. Halulle tehdä jotain arvokasta täytyy olla hyvä syy. Hyvän opettajan tunnusmerkki on taito tehdä asiat oppilailleen mielenkiintoiseksi ja arvokkaaksi tulevaisuutta ajatellen. Tärkeää olemuksessa on varaukseton, voimakas läsnäolo luokahuoneessa. Tällöin opettaja viestittää koko olemuksellaan; verbaalisesti ja läsnäolollaan haluavan opettaa oppilailleen jotain. Läsnäolo ja suuri sydän ovat siis tärkeimmät ominaisuudet. (Laursen, 2006: 198-200.)

Opettajan pyrkimykset opetuksen sisällön rinnalla kohdistuvat myös oppilaiden innostamiseen asioiden oppimiseksi. Opettaja, joka ei itse innostu opetettavasta materiaalista viestittää oppilailleen, ettei käsiteltävä asia ole lainkaan innostavaa tai tarvitsemisen arvoista, jolloin se heijastuu oppilaiden oppimisen tasoon. Autenttinen opettaja kunnioittaa oppilaita vapaina yksilöinä ja itsenäisinä ihmisinä. Neutraalit toimintaympäristöt eivät aina suo kaikkein parhaimpia oppimisympäristöjä oppilaille, joille koululaitokset kylläkin mahdollistavat hyvät sosiaaliset kasvumahdollisuudet. Tällöin autenttinen opettaja ei voi toimia ympäristössä, joka ei palvele hänen tavoitteitaan ja silloin hänen tulee muokata niitä suosiollisiksi tavoitteilleen tai etsiä kokonaan uusi ympäristö. Tähän voidaan lukea myös luokkaretket ja erilaiset vaihtelevat työtavat, joihin on totuttu. (Laursen, 2006: 198-200.)

4.2 Ohjaajan roolin ottaminen

Toinen piirre minkä opettajan on otettava, on taito johtaa ja ohjata opetusta. Useat ovat tietoisesti työskennelleet luokan johtamiseen liittyvien kysymysten kanssa tai sopineet yhteisistä säännöistä oppilaiden kanssa. Sääntöjen noudattamisen korostaminen pitäisi kertoa oppi-

laille opittavan asioiden tärkeydestä. Ammatillisessa oppilaitoksessa uskon nuorten arvostavan opettajan taitoa suhtautua oppilaisiin aikuisten tavoin ilman jäykkää olemusta unohtamatta kuitenkaan oman opetusalan tuntemusta, sillä arka olemus samanlailla kuin liian tärkeilevä otekin saattaa saada aikaan oppilaassa uhmaavaa käytöstä hänen mittaillessaan opettajan luonnetta itseään vastaan. Nuori etsii tarvitsevaa tukea ja usein hänen ikäisellään on tarve kokeilla myös rajojaan. (Laursen, 2006: 163.)

Yksi opettajan tärkeimmistä tehtävistä on pitää tarkkailun alaisena myös seikkaa, ettei luokassa esiinny kiusaamista - mikä on ollut asia, josta mikään koulu ei ole säästynyt. "Opettajan tulee uskaltaa vaatia oppilailta myös sosiaalisuutta ja yhteistyökykyä. Ollakseen uskottava myös oppilaiden silmissä tulee myös katsoa, mitkä säännöt sitovat opettajaa. Jos jotkut säännöt koskevat vain oppilaita eivätkä opettajia, tilanne on perusteltava." Luokkaa on mahdoton johtaa, jos oppilaat näkevät opettajan vain puolella sydämellä ja päättämättömästi. (Laursen, 2006: 164.)

Esiintymisen takana on oltava tahdonvoimaa ja sen esille saaminen tarvitsee henkistä tarmoa. Tarmo syntyy, kun opettaja on vakuuttunut toimiensa ja tavoitteidensa merkityksellisyydestä ja arvosta. Opettaja tekee aina töitä myös persoonallaan. Parhaimmillaan ohjaussuhde on yhteistyösuhte ohjaajan ja ohjattavan välillä. Se on toisaalta myös valta- ja auktoriteettisuhte ja siten herkkä jännitteille ja arvostelulle. Tänä päivänä myös vanhempien kanssa on tehtävä oma työnsä heidän luottamuksensa saavuttamisessa. (Laursen, 2006: 165.)

4.3 Opettaja kasvattajana

Pedagogisiin taitoihin luetaan myös rooli kasvattajana. On tärkeää hallita kasvatuksessa tarvittavat tiedot ja taidot oppimisessa ja tarvitsemaa teoriaa käytännössä. Opettaja alkaa olla entistä enemmän yksilöllisen oppijan kasvun tukija ja motivoija, mikä edellyttää empaattisia taitoja, kykyä olla aidosti kiinnostunut ihmisestä, heidän ongelmistaan ja kehitymisestä. (Blomberg, Komulainen, Lange, Lapinoja, Patrikainen, Rohiola, Sahi & Turunen, 2009: 47.) Opettajan on osattava laittaa tietynlainen raja oppijoiden ja itsensä välille, joista monien ajatukset voisi ilmaista yhteen kantaan; "nuorista tulee kuin omia sudenpentuja, joita suojellee". Opettajan työssä pelkkä maalaisjärjen käyttö ei taida enää olla riittävää, vaan sitä pitää osata käyttää oikealla tavalla. Kasvatukselliselle tarjonnalle pitää osata valita kriittisesti oikeita asioita, joiden avulla oppija löytää merkityksellisen elämän. Mikäli järkea käytetään nojaten yleisiin mielipiteisiin ja vallitseviin käsitteisiin, tällainen epäautonominen massa-

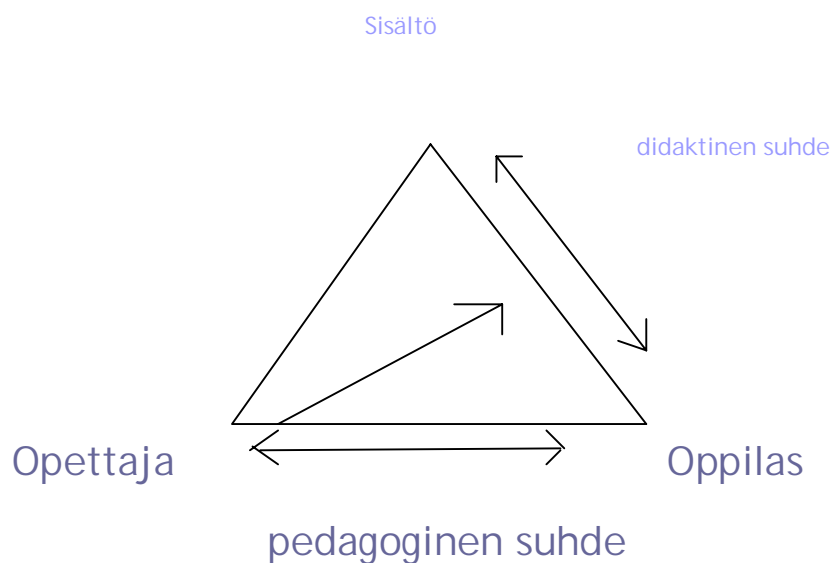
sekoittuva henkilö ei tiedostamattaan edistä luokkansa yhteisön parasta vaan köyhdyttää sitä. (Blomberg ym., 2009: 47.)

Kehitys ikään kuin pysähtyy vanhan tutun toistamiseksi, mikä varsinkin kauneudenhoitoalalla ei ole suotavaa. Kriittisyyskään ei ole synnynnäinen ominaisuus, vaan siihen kasvetaan ja siihen kasvatetaan myös opiskelijatkin. On hyvä kysyä, ketä kohtaan opettajan tulee olla lojaali; yhteiskuntaa, oppilaita vai opetussuunnitelmaa kohtaan? Oppijat ovat yksilöllisiä ja myös heidän elämänsä. Opetus- suunnitelmaa olisi hyvä seurata ottaen huomioon oppijoiden taso. Sananvapaudenkin kanssa täytyy osata vähän olla varovainen, mitä opettajana yleisiä mielipiteitä kertoo. On olemassa myös niitä hiljaisia opiskelijoita, jotka rekisteröivät tarkasti opettajan olemuksen ja ulosannin. (Blomberg ym., 2009: 47-86.)

Liiallisessa vapaudessa on omat ansansa. Auktoriteetti koetaan tänä päivänä nihkeänä ja epä-sopivana käsitteenä; tavoitteena olleen mahdollisimman suuri itsenäisyys ja halu kasvaa ja kehittyä mahdollisimman suuri itsenäisyys ilman auktoriteettia ei voi toimia, koska nuori tarvitsee esikuvia ja roolimallia, jotka tietävät miten maailma toimii. Opettajan auktoriteettia tarvitaan esimerkiksi eettisten näkemysten ja identiteetin rakentamiseen. Auktoriteetti ohjaa opintoja oikeaan suuntaan, mahdollistaa yhteistoiminnan ja tekee päätökset oikeassa kehityskaareissa. Oppilailta puuttuu monia yhteiskunnallisia tietoja ja taitoja, joita opettajalla jo on. Ja hänellä on siten erityinen vastuu näiden valmiuksien tuottamisessa ja itsenäisen toimintakyvyn kehittämisessä. (Blomberg ym., 2009: 47-86.)

Oppilaan elämään puuttuminen ja alistaminen eivät tietenkään voi olla mitä hyvänsä. Kasvattaja ei voi puuttua henkilökohtaisiin tai muiden eturyhmien intressien ja etujen ajamiseen. Koska lapsi/ nuori joutuu alistumaan kasvatuksessa, täytyy kasvattajan päämäärillä olla syvää perusteltua näkemystä hyvästä ihmisestä ja yhteiskunnasta. Toiminnan edellytyksenä on tieto kasvatusta ja kasvua edistävästä sekä haittaavista arvoista ja intresseistä. Opettajan pitäisi olla valmis vastaamaan koko kautensa ajan kysymyksiin korkeimmasta moraalista, totuudesta ja hyvästä. Tämä vaatii kriittistä ajattelukykyä ja vahvaa sisäistä näkemystä elämän päämääristä ja myös tietoa hyvän elämän rakentumisen tekijöistä. (Blomberg, ym. 2009: 86.)

Kuvio 4. Pedagoginen ja didaktinen suhde didaktisessa kolmiossa (Kansanen & Meri 1999)

Pedagoginen suhde voidaan määritellä van Manenin (1994) mukaan kolmeen periaatteeseen

1. Pedagoginen suhde on persoonallinen ja spontaani jokaisen opiskelijan ja opettajan kohdalla. Pedagogista suhdetta ei voi verrata mihinkään muuhun inhimilliseen vuorovaikutukseen.
2. Pedagoginen suhde on intentionaalinen (intentionalisuus = filosofinen termi, jolla tarkoitetaan tietoisuuden kykyä viitata itsensä ulkopuolelle). Tässä opettajan intentio suuntautuu kahteen suuntaan; nuoresta välittäminen sellaisena, kuin tämä on ja toisaalta nuoresta välittäminen suhteessa siihen, mitä tästä voi tulla.
3. Kasvattajan tulee jatkuvasti kyetä tulkitsemaan ja ymmärtämään senhetkistä tilannetta, nuorten kokemuksia ja ennakoimaan hetkiä, jolloin nuori voi ottaa suuremman vastuun osallistumisestaan.

Kuvassa merkitty didaktinen suhde oppilaaseen käsittää opetukseen pohjautuvaa vuorovaikutusta. Tässä työssä en käsittele didaktista puolta ja siksi se on merkitty vaaleammalla.

5 Ammatillisen kehittymisen haasteita

On ennakoitu tulevaisuuden suuntaviivoja ja niistä seuraavia opettajien perus- ja täydennyskoulutuksen tarpeita. Opetushallituksen 2010 vuoteen ulottunut Opepro - tutkimusprojektin selvityslähtökohtana olivat yhteiskunnassa, työelämässä ja koulutuksessa tapahtuneet muutokset. Raportin mukaan näissä piireissä tulee tapahtumaan suuria rakennemuutoksia. Siirryttäessä palveluyhteiskunnasta tieto- ja vuorovaikutusyhteiskuntaan tulevat monikulttuurisuus, kansainvälisyys ja kielitaito korostumaan. (Blomberg, ym. 2009: 45-46.)

Tiedon määrän lisääntyessä sen laatu muuttuu entistä kompleksisemmäksi (kompleksisuus = kokonaisuuden ominaisuus, joka koostuu monista toisiinsa sitoutuneista osista jotka ovat vaikeasti selitettävissä). Työssä tulee korostaa ydinalueiden hyvää asiasisältöosaamista ja ammatillisen ajattelun lisäksi vuorovaikutustaitoja sekä oppimisen ja elämänhallinnan taitoja. Koulutusratkaisut muuttuneet entistä joustavammiksi ja yksilöllisemmiksi. Avoimissa opiskeluympäristöissä opiskelee eri-ikäisiä ihmisiä sekä oppilaitokset tulevat verkostoitumaan enemmän keskenään ja työelämän kanssa. Opetuksessa korostetaan enemmän opiskelijoiden itseohjautuvuus, itsenäinen tiedonhankinta ja sisäinen yrittäjyys. Työpaikoille tapahtuva opiskelu sekä oppilaitosten ja työpaikkojen yhteistyö lisääntyvät. (Blomberg, ym. 2009: 45-46.)

Tämä on mielestäni erittäin hyvä suunta, sillä viime vuosina olemme saaneet seurata keskustelua siitä, miten työelämässä olevien mielipiteet puhuvat ammatillisten opettajien opetus-taitoa vastaan. Opettajille suositellaan pieniä työjaksoja kauneudenhoitoalan työpiireissä väliajoin, jotta he muistaisivat vaatimukset. Kolikon toinen käänköpuoli on kuitenkin se tosi-asia, että koulussa on opittava tietty teoriaosuus, jolloin aika on jaettava niiden vaatimusten puitteissa. Kokemus ja nopeus tulevat työn harjoittamisen myötä eikä siihen ole oikotietä. Opettajien ja ohjaajien on tehtävä sujuvaa yhteistyötä olematta kuuro opiskelijan omille näkemyksille. On virhe kuunnella pelkästään työpaikan edustajaa, joka on vain yksi mielipide. Opettajan pitää tällöin muistaa oma arviointi, minkä hän on luonut pitkällä aikavälillä koululaitoksessa päivittäin seuraamalla. (Blomberg, ym. 2009: 45-46.)

”Opettajan on oltava tietojen ja taitojen välittäjän lisäksi myös pedagogisesti ajatteleva laaja-alainen ohjaaja ja kasvattaja sekä koordinaattori ja yhteyksien luoja. Joustavat opiskelumenetelmät edellyttävät opettajilta monipuolista tieto- ja viestintätekniikan osaamista sekä viestintätekniikan pedagogisen käytön hallintaa.”

Kaikenkaikkiaan opettajan työ muuttuu monipuolisemmaksi ja tämä kaikki on itsenäisen kehittämisen alla. Blomberg, ym: Opettajuuteen ohjaaminen, 2000, 45-46.

OMA PÄÄOMA Ammatillinen asiantuntijuus	SOSIAALINEN PÄÄOMA Verkosto
Opettajan yhteisöllinen pääoma	
PSYGOLOGINEN PÄÄOMA Vahvuus ja turvallisuus	EETTINEN PÄÄOMA Kasvun mahdollisuus ihmisenä ja opettajana

Kuvio 4: Opettajan yhteisöllinen pääoma Helsingin normaalilyseon kevään 2008 syventävän ohjatun harjoittelun Virtuaalimentorin harjoittelijoiden verkkokeskustelijoiden kuvaamana.

Opettajan työssä oppimisen ja kehittymisen edistyminen ovat avain asemassa ja keskeisin tavoite. Opetuksen toteuttaminen, käytännön tehtävät edellyttävät innostuneisuutta, kykyä liikkua oppilaiden toiveiden, tarpeiden ja etujen välillä. Tiedon jatkuvasti muuttuessa uusien tutkimusten tuloksetkin tuovat uusia huomioon otettavia asioita sovellettaviksi opetussisältöihin. Tämä vaatii opettajalta uudenlaisia kykyjä; kuten johtamistaitoja, tiedon prosessointia, luovuuden innostamista.

Kuvion ammatillinen asiantuntijuus on aiemmin opiskeltu ammatti; hiusalan tai kosmetologin tutkinto, jonka työympäristössä keräämme kokemuksiemme kautta vahvuutta ja näin ollen työn tullessa tietynlaiseksi rutiiniksi voimme kokea turvallisuutta työn sujuvuudesta ja jatkuvuudesta. Sosiaalinen pääoma on tärkeää ja ammatti-identiteetin rakentumiselle olennainen osa, sillä työtovereiden kanssa jaetaan asioita, opetusaineistoa. Opettajuudessa, kuten kaikissa muissakin yhteisöissä syntyy jokaiselle oma rooli, johon kukin asettuu.

Ajatuksena opettajan "pysähtyminen" ammatillisen korkeakoulun pohjaiselle tietomäärälle on kestämaton. Koulutusajan olisi itseasiassa tarkoitus viestittää, kuinka osaamista tulee jatkuvasti kehittää. Voisi sanoa, että opettajalla on jopa eettinen velvoite itsensä kehittämiseen ammattilaisena oppilaiden hyväksi. Henkilöstöään tärkeimpänä tuloksen tekijänä pitävä huo-

lehtii kaikkien jatkuvasta kattavasta ja pitkäkestoisesta täydennyskoulutuksesta. (Luukkainen, 2004:298.)

6 Noviisina opettajaksi

Aloitteleva opettaja tarvitsee alkuun ohjauksellista tukea näkemään ja hahmottamaan opetustyössä vastaantulevia komplekseja - dynaamisia ja latautuneita tilanteita. Kun noviisiopettajat saattavat kokea siirtymisensä epäsataiseksi tieksi koulumaailmaan, he kokevat samalla ilonlähteitäkin.

Epätasaisuus ilmenee alun epävarmuutena ja jokainen kokee mahdollisia yllätyksiä työpäivän kiireellisyydessä, oppilaiden kysymyksissä; opettaja voi joutua miettimään kiperiäkin tilanteita, miten suhtautua oppilaaseen, miten toimia oppilaiden kanssa, jotka ovat kaikki ei lähtötilanteissa opiskelun alussa. Ilonlähteitä alkaa olla varmasti, kun opettaja huomaakin onnistuvansa yhä enemmän ja alun jännityksen rinnalla tulee onnistumisia. Tärkeintä - tai yksi tärkeimmistä seikoista - lienee kuitenkin oppilaiden luottamuksen saavutus, jolloin yhteistyö voi alkaa.

Opetustyön tuottaman ilon ja mielihyvän rinnalla he huomaavat olevansa työnsä kanssa yksin. Työhön liittyy raskas vastuu, josta tulee yksinään huolehtia. Luokkakoot ovat nykyään suuria, joten yleistynyt opetuskuvio kahden opettajan tai vastuuopettajan rinnalla työskentelevän auttavan opettajan yhteisopetus samalle luokalle ei ole lainkaan huono kuvio, jotta esimerkiksi asiakaspalvelutunneille saadaan joustava apu sitä tarvitseville. Yhden opettajan kanssa odottaminen työohjaukseen kestää usein kauan, jolloin se vaikuttaa jo oppilaan suoriutuvuuteen ja motivaatioonkin mahdollisesti. (Blomberg, ym. 2009: 116-117.)

”Opetustyössä psyykkinen palkitseminen samoin kuin tyytyväisyys saavat alkunsa emotionaalista ymmärryksestä, joka vallitsee opettajan ja oppilasryhmän kesken. Tunteisiin pohjautuva ymmärrys tukee oppimistehtävien toteuttamista, ylläpitää oppilaiden kiinnostusta ja edistää oppimista”. Emotionaalinen ymmärrys rakentuu luottamuksen varaan. Tämä voi viedä noviisiopettajilta noin puoli vuotta, mutta ken sen on saanut sidottua; se tulee helpottamaan työn sujumista. Negatiivisia ja positiivisia tunteita ei tarvitse eritellä työssä, vaan tärkeintä on löytää tasapaino emootioiden välille. Jotta työn puitteissa jaksaisi, opettaja tarvitsee jak-

saakseen riittämiin onnistumisen kokemuksia. Aloittelevan opettajan on jo oman opiskelunsa vaiheessa tärkeää tutustua tulevan työnsä kipupisteisiin. (Blomberg, ym: 2009, 116-117.)

7 Aineisto ja tutkimusmenetelmät

Tämän tutkimuksen tavoite on selvittää opettajien arvoja ja opettajalta vaadittavia ominaisuuksia sekä ammatti-identiteetin rakennuspalikat, jotka ovat erityisen tärkeitä ammatissa toimivan henkilön kannalta. Kiinnostukseni aiheeseen on orastanut jo oman ammatillisten opintojeni ajoista lähtien, jolloin pohtijaluonteena kiinnitin huomiota omien ammattiopettajieni toimintaan ja olemukseen heijastaen sen vaikutusta opiskelijoihin.

Menetelmäsuuntaukseni on laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus, jossa pyritään ymmärtämään tutkittavaa ilmiötä merkityksen ja tarkoituksen kautta etsien syvempää kokonaisvaltaista käsitystä (Tuomi & Sarajärvi, 2010). Tämä tarkoittaa tilan antamista haastateltavien ihmisten näkökulmille, kokemuksille, ajatuksille sekä tunteille. Tarkoituksena oli haastatella kuutta aiemmin estenomiksi opiskellutta ammattioppilaitoksessa työskentelevää ammatinopettajaa, sillä kuuden henkilön joukossa on opettajia, jotka ovat olleen työelämässä erilaisia aikakausia, jolloin heidän näkemykset ja kokemukset jo eroavat toisistaan. Tutkimuksen ensimmäinen askel oli etsiä estenomiopinnot käyneet henkilöt, joille on mahdollisuus lähettää sähköpostina tutkimuskysely tai tehdä alustava puhelinsoitto mahdollista tapaamista varten haastattelun merkeissä. Lähestymistavan valitsin lähinnä helppoutta ja nopeutta silmällä pitäen. Henkilöitä on Vaasasta, Espoosta, Vantaalta, Hyvinkäältä ja Helsingistä ja näin ollen kävin tapaamassa kahta henkilöä henkilökohtaisesti Vantaalla. Muiden paikkakuntien ammatinopettajille lähetin henkilökohtaisesti sähköpostina alustavan kyselyn liittymisestä osaksi tutkimukseen kysymykset liitin valmiiksi viestin alaosaan (liite 1).

Kahden opettajan kanssa sovimme tapaamisesta viikon päähän. Aikaa vastauksille on varattava tarpeeksi mahdollisten aikataulujen muutosten takia ja tämänkin tutkimuksen aikatauluun on varattu kolme viikkoa palautteen antoon sähköisesti. Näin sekä sähköpostivastaajille ja haastateltaville jäi aikaa miettiä etukäteen vastauksiaan, sillä olin jo ennakkoon lähettänyt kysymykset sähköisesti. Henkilökohtaiseen tapaamiseen varasimme aikaa 1,5 tuntia, jonka aikana esitin neljä kysymystä kirjoittaen tutkimushenkilöiden vastaukset vihkoon. Opiskelijat tekivät töitään viereisessä työluokassa haastattelun aikana. Tarvittaessa opettaja kävi opastamassa, mutta kyseessä oli valmistuva luokka ja sillä hetkellä asiakkaina olivat luokkatoverit, ei vieraat asiakkaat. Lisäkysymyksiä en esittänyt vastauksien pohjalta, jolloin en joh-

dattaisi haastateltavaa tietynlaiseen vastaukseen. Keskusteltuani haastateltavien kanssa kysymysten ulkopuolella sain suurempaa perspektiiviä kokonaisuudessaan opettajan ammattikuvasta ja ammatti-identiteetin pohjasta, joka avasi enemmän ajatusmaailmaa.

8 Tutkimuksen tulokset

Kolmen viikon jälkeen olin saanut sähköistä palautetta tutkimukseeni vain yhdeltä henkilöltä. Henkilökohtaisesti olin käynyt haastattelemassa kahta ihmistä, joista toinen on estenomi, mutta toinen heistä on saavuttanut eläkeiän. Hän on aikoinaan opiskellut kisälli- ja kampaajamestaritutkinnon sekä toiminut ammatillisen oppilaitoksen opettajana 16 vuotta. Haastattelun aluksi luonnollisesti pohjustin tutkimukseni aihetta ja luonnetta. Pyrin olemaan esittämättä jatkokysymyksiä, jotta en antaisi aihetta johdatteluun tietynlaisiin vastauksiin omien pohdintojen kautta. Vertailin kaikkien kolmen palautteen antavien vastauksia keskenään; eniten yhtäläisyyksiä ja esiin nousseita asioita aina kysymyskohtaisesti. Esitän kysymykset järjestyksessä.

1. *Mitkä tekijät ovat mielestäsi vaikuttaneet ammatti-identiteettisi rakentumiseen?*

Yksimielisesti tähän voisi vastata yksisanaisesti, että kaikki vaikuttavat identiteetin syntyyn ja rakentumiseen. Ensimmäisessä kysymyksissä ei noussut esiin paljonkaan yhtäläisiä vastauksia, vaan monipuolisia näkemyksiä. Yhtenä yhtäläisyytenä kuitenkin ponnahti esille ajatus ihmisenä kasvamisesta ja kehitymisestä, voidaan käyttää myös yhteisterminä 'itsetuntemus'. Kasvamisen ja kehityksen kaari alkaa kotoa opituista elämänarvoista. Ymmärrys siitä miksi itse käyttäytyy ja ajattelee kuten käyttäytyy ja ajattelee - ammatillinen kasvu ja kehittyminen sekä oman alan laaja-alainen ymmärrys. Palaute vaikuttaa erittäin isona osana. Kriittiset ja kyseenalaistavat kysymykset opiskelijoilta, kollegoilta sekä positiivinen palaute onnistumisista saattaa auttaa ymmärtämään omat hyvät puolet ja heikkoudet kokonaisuudessaan, jolloin itsensä kehittäminen jatkossa on selkeämpää haluttuun suuntaan, kuten Kookas - artikkelissa (2000) viitattiin.

Toinen yhteinen tekijä oli omien opettajien malli ja heidän tuestaan sekä rohkaisevuudestaan saatu itseluottamus on olennaisesti kannattanut eteenpäin; tähän voidaan lukea myös kollegoilta saama tuki, johon viitattiin myös aiemmin liittämässäni kuviossa 4. opettajien sosiaalisesta pääomasta. Tällä tuella tarkoitetaan tässä yhteydessä keskusteluita, joissa aloitteleva opettaja on mahdollisesti epävarma jostain asiasta, tällöin kokeneella voi olla kokemuksen ja vuosien tuomaa näkemystä. Aika muuttuu ja ihmiset sen mukana. Ajan saatossa muuttuu

myös kirjoitettu tieto ja tiede, jonka pohjalta opetusaineistoa ja opetussuunnitelman muutoksia tehdään väliajoin; silti on asioita, jotka eivät muutu ja tässä kohtaa on hyvästä jakaa hiljainen tieto ennemmin kuin piilottaa hyväksi koettua aineistoa.

Työtoverit ovat myös tärkeä osa identiteetin rakentajia itse kukin, ja ensi sijassa kavereita. Yksittäisiä saamiani vastauksia on esimerkiksi seuraavat seikat; erilaiset isot projektit ovat tuoneet voittajatunnelmia alkuun vaikeiltakin tuntuneiden esteiden ylittämisen jälkeen, joka on omiaan muokkaamaan käsitystä itsestä. Eräs vastaaja oli kirjoittanut aiemmin työskentelystään kosmetiikka-alan erilaisissa työtehtävissä. Työskentely on kehittänyt ammatillisesti laaja-alaista ymmärrystä. Työntekijänä, yrittäjänä, assistenttina, tuotepäällikkönä sekä koulutusvastaavana toimiminen on kehittänyt ihmisenä rakentamaan selkeää kuvaa alan eri mahdollisuuksista, joka on omiaan kasvattamaan halua tulla kokoajan paremmaksi omalla alalla. Alkuun ei ole välttämättä nähnyt työn kokonaisuutta sellaisena, kuin se todellisuudessa on ja mitä kaikkea se sisältää - ajan muuttuessa myös asenteet muuttuvat, joka vaikuttaa tietysti myös ammatti-identiteetin jatkuvaan kasvuun, vaihtelevaan muutokseen. Ehkä koko paletin yhteiseksi nimittäjäksi voisi kirjoittaa työmoraalin.

2. Minkälaisia rooleja näet opettajalla olevan ja minkälaisia arvoja opettajan tulee työssään kunnioittaa?

Erilaisia arvoja voisi haastateltavien mukaan luetella niin paljon, kuin niitä mieleen tulisi. Kaikki haastateltavat luettelivat monia samoja substantiiveja, mutta avaavat niiden merkityksiä hieman. Tämän päivän opettaja on ohjaaja isolla O:lla. Ohjaaja kannustaa, auttaa näkemään eri vaihtoehtoja ja ohjaa opiskelijaa tekemään ratkaisuja, opettelemaan ja harjoittelemaan asioita eri tavoin ja toisaalta myös kullekin sopivalla tavalla. Arvoja joita tulee kunnioittaa, tulevat niin lainsäädännön kautta (mm. henkilökohtaistaminen) kuin omien arvojen (ihmiskäsitys) kautta.

Erästä tutkimushenkilö kertoi sanatarkasti näin; *”Joskus tuntuu että opettaja on opettaja, ohjaaja, vierellä kulkija, pappi, psykologi, äiti(tai isä), ystävä ja kaikkea siltä väliltä”*. Samoja ominaisuuksia kertoi myös toinen henkilö. Silti ei pitäisi olla liian läheinen opiskelijan kanssa, vaan on pidettävä omanlainen raja, sillä kysymyksessä on kuitenkin työ, ammatti ja kaikkien opiskelijoiden kanssa on oltava tasa-arvoinen, joka voi inhimillisyyden takia joskus hämätyä. Kaikki me olemme ihmisenä erehtyväisiä ja saatamme suosia tarmokkaampia opiskelijoita paremmin kuin nuoria, jotka eivät ota opintoja niin tosissaan. Kokemuksen myötä opet-

taja oppii näkemään jo heti uuden luokan tavatessaan tutkinnon varrella putoavat tai opintonsa keskeyttävät.

Ammattiopiston opiskelijoilla on paljon olettamuksen mukaisesti määrällisesti enemmän ongelmia omassa elämässään kuin vanhemmilla opiskelijoilla. Tällä viitataan lähinnä varhaisaikuisuuden ongelmiin, kun nuori ottaa omaa tilaa aikuisena ja vastuuta omasta elämästään. Tässä kohtaa opettajan on toimittava kuuntelijana, psykologina ja pappina. Opettajan on ymmärrettävä ja voitava olla auttaja johonkin pisteeseen asti. Silti opettajaksi aikovan täytyy muistaa, että kaikessa ei opettajakaan voi tai pysty auttamaan. Avuksi kutsutaan tällöin kuraattori ja terveydenhoitaja. Kuten Blomberg ja kumppanit teoksessaan kirjoittavatkin; opettajan on osattava laittaa tietynlainen raja oppijoiden ja itsensä välille, jotta paketti pysyy kasassa.

Opiskelijat huomaavat herkästi, jos aikuinen 'erehtyy' kaveriksi ja silloin opettajan on vaikeaa enää palata omaan rooliinsa ja palauttaa auktoriteettiaan entiseen. Auktoriteetilla en tarkoita tässä komentelua, vaan luottohenkilöä ja nuorten esimerkkiä. Työssä tasa-arvoisuus ja oikeudenmukaisuus ovat ensiarvoisen tärkeää, mutta sen on joskus väistyttävä tieltä, kun opettajasta tulee nalkuttaja, järjestyspoliisi ja sovittelija. Nämä ovat ikävimpiä piirteitä, mutta niitä on joskus jokaisen opettajan käytettävä. Ammatinopettajan työ ei ole vain rentoa opettamista ja työvaiheiden demoesittämistä. Työssä venytään sihteeriksi, koulutusvastaavaksi, projektien vetäjiksi mm.

3. Mikä on helpointa ja mikä haastavaa opettajan työssä?

Helpoiksi (ja ihanaksi) asioiksi nousivat vastauksissa työn turvallisuus ja tuttuus, kun toiminnasta alalla on takana kokemuksellisesti enemmän vuosissa mitattuna. Opiskelijoiden ammatillisen kehittymisen (kädentaidot, asiakaspalvelu, projektit, ajatustyö, kirjalliset työt..) konkreettinen ilmentymä tuo opettajalle hyvää mieltä ja tällöin paine laskee ja voiton tunne työstä tuo riemua ja samaten keventää työtahdin painetta ja ehkä jonkinlainen huoli tulevien parturi -kampaajien ammatillisesta kasvusta muuttunee luottamukseksi oman työn kantavuudesta.

Positiivisinta on suora palaute opiskelijoilta onnistumisista, siitä missä ymmärtää kehittyneensä tai tarvitsee vielä harjoitusta, kiitokset rehellisestä ja tasapuolisesta arvioinnista. Ammatissa kehittyessä työnkuva iskostuu alitajuntaan, jolloin opiskelijoiden ohjaaminen helpottuu ja tietynlainen paine kevenee; itseluottamus kasvaa opetettavan asian osin ja siten opettajan ei tarvitse tuntea epävarmuutta opetettavan asian saamisesta

ymmärrettävään muotoon. Oppilaiden kehittyessä heidän itsenäistyminen tietysti on osaksi helpottavaa työskentelyn suhteen.

Haastavaksi työnkuvan tekee osittain opetustyön muu osa, kuten paperityöt, selvitystyöt, lainkiemurat esimerkiksi. Opiskelijoiden elämäntilanteet, keskeytykset, opintosuoritukset tai niiden puute tuovat oman haasteensa tämän päivän opettajan työhön. Ohjauksen merkitys tälläkin alueella korostuu. Ohjaajana tarvitaan ammatillisen substanssiosaamisen lisäksi hyvin paljon muita taitoja: sosiaalisia taitoja, ongelmanratkaisukykyä, yhteistyötaitoja. Työtä tehdään ihmisten hyväksi ja ihmisten kanssa. On rakastettava ihmisiä jos tätä työtä haluaa tehdä täydellä sydämellä. Ajan tasalla pysyminen on opettajalle työn kannalta äärettömän tärkeää. Opettajan pitäisi hallita kattava yleis-sivistys ja jatkuva kouluttautuminen on osa ammattia. Opetussuunnitelmiin tulee lähes vuosittain jotain muutoksia ja silloin opettajien täydennyskoulutus on paikallaan. Opetustyössä on paljon projekteja joiden kesken ajankäyttö täytyy jakaa.

Työssäoppimisjaksot oppilaat suorittavat erittäin laajalla alueella, jonka välillä sukkulointi voi olla kaiken muun ohella haastavaa. Vantaan Variassa on tällä hetkellä (2010) projekti: opiskelijoiden hyvinvoinnin ryhmä, jonka tarkoitus on karttaa nuorten tämän hetkistä oloita. Tarvittaessa he saavat tukea henkilökohtaisesti.

4. Onko opettajan ammatti ollut odotuksen mukaista? Jos ei, miksi?

Vastaajien pohdintojen mukaiset odotukset opettajan työstä erottuivat taas erittäin vastakohtaisesti. Ensimmäinen haastateltava sai huomata ammatin olevan odotuksen mukaista ja paljon enemmänkin; hänen mukaansa työ on niin monipuolista ja mahdollisuuksia on vaikka mihin. Vain itsestä riippuu, kuinka pitkälle haluaa kouluttautua työn ohella. Toisen vastaajan mielikuva ei vastannut lankaan odotuksia. Haastateltavan mukaan noin 60 % kaikesta ajasta menee kaikkien muiden asioiden hoitamiseen, kuin itse opettamiseen, johon henkilö kokee aikaa olevan aivan liian vähän.

On erittäin tavallista, että opettajakokelaat tekevät ennen varsinaista valmistumista sijaisuuksia tai toimivat määräaikaisina työntekijöinä oppilaitoksissa, jolloin he näkevät ja tutustuvat aidosti tulevaan työympäristöön ja työnkuvaan nuorten parissa, jotka ovat eri-ikäisiä ja erilaisissa elämäntilanteissa. He oppivat ja omaksuvat asioita erilaisessa tahdissa myös. Kuten Laursen (2006) totesi kirjassaan; osa opettajan autenttisuudesta onkin aito tahto tehdä työtä opiskelijoiden ammatillisen ja henkisen kehityksen hyväksi ja mielestäni on

erittäin hyvä, että opettajakoulutuksen ohella on mahdollisuus päästä työskentelemään sijaisuuksissa muiden opettajien kanssa lyhyissä jaksoissa, jolloin pystytään välttämään mahdollinen alkujärkytys ja lasku työn kokonaisvaltaisuuteen on pehmeämpi.

9 Johtopäätökset

Haastateltavien vastaukset vahvistavat tutkimusta aiemmin olevia käsityksiä ammatti-identiteetin kehityksestä, rakentumisesta sekä opettajan ammattikuvaan liittyvistä asioista. Ammatti-identiteetti on oman inhimillisyyden identiteetin jatkumoa. Varsinaisesti ammatti-identiteetin rakentuminen alkaa lapsuudesta, jolloin henkilö lapsuuden ja nuoruuden välillä oppii itselle parhaimmat oppimistavat sekä mielenkiinnon kohteitaan, joiden kautta rakentuu mielikuva mahdollisesta tulevaisuuden ammatista. Luonne on olennaisessa osassa koulutustien jatkumossa. Peruskoulun jälkeen identiteetti lähtee haarautumaan, kun tulee aika valita jatkokoulutus ja suunta tulevaisuudelle. Esimerkiksi henkilön omakohtainen mieltymys johonkin ammattikuvaan (taiteellinen ala vs. matemaattinen ala) vaikuttaa henkilön motivaatioon opintojen sujumisen suhteen ja sitä kautta ammatti-identiteetin alun kehitykseen.

Minkäänlaista identiteettiä ei voi perustaa, jos ei tunne itseään, jolloin on vaikeaa lähteä opettamaan toisia tai auttamaan heitä rakentamaan omaa tulevaisuuttaan. Vahva itseluottamus ja terveellinen suhde työhön on olennaista ottaa huomioon, sillä liian syvällä opiskelijoiden maailmaan uppoutuneena kärsii opettajan auktoriteettiarvo, luottamus saattaa kärsiä inflaation opiskelijoiden keskuudessa ja helposti voidaan ajatella opettajan suosivan jotain opiskelijaa. Liiallinen tunteisuus seuraa töistä yksityiselämään ja tämä vie helposti voimia, joka taas verottaa voimavaroja työssä, jossa sitä tarvitaan. Tiettyyn pisteeseen opettaja pystyy auttamaan opiskelijan henkilökohtaisissa ongelmissa, mutta apua on saatavilla; kaikkeen opettajan voimat, valta ja välttämättä tahtokaan eivät riitä.

Uskoisin, ettei opettajan ammattiin voi etukäteen valmistautua, sillä varmasti työhön liittyy erinäisiä asioita, jotka tulevat yllättämään joko hyvässä tai pahassa. Saattaa jopa olla merkitystä silläkin, onko lapsuuden perheessä ollut sisaruksia, onko ollut tekemisessä nuorten kanssa, joilla on ollut elämässään ongelmia, jossa on voinut olla osallisena kuuntelijan roolissa. Tämä tietysti edesauttaa ammatissa, ettei mahdolliset tilanteet siten yllätä niin paljon, ettei pystyisi auttamaan.

10 Pohdinta

Uskon tutkimukseni hyödyttävän toisiakin, jotka ovat kiinnostuneita ammattiopettajan työtehtävistä. Itselle tämä avasi aivan uudenlaiset näkymät ennestään hieman hatarien mielikuvien ympärille. Toteutuksen aikataulullinen suunnitelma olisi ollut hyvä suunnitella tarkemmin, sillä aikataulun loppua kohden hieman kiireisenä mietin, että olisin voinut käyttää kirjallisten lähteiden etsintään vähemmän aikaa ja täten antaa haastateltaville sähköistä postia jo muutaman viikon ennen toteutuneeseen verrattuna. Aikaa todella kannattaa varata tietolähteiden etsimiseen huolella, sillä monia aiheita voi joutua etsimään, kirjat voivat olla lainassa kauankin ennen omaa vuoroa, olennaisen tiedon ongintaan valtavasta tietovirrasta kannattaa olla myös tarkka, jotta kerrotulla asialla on aito merkitys tutkimuksen kannalta.

Muutoin kolme viikkoa oli sopiva aika haastateltaville palautteen antoon. Puolitoista tuntia fyysisen haastattelun tekemiseen riitti oivallisesti, sillä meille jäi hyvin aikaa palata kysymyksiin vielä jälkeinpäin, mikäli oli tarvetta. Hyvissä ajoissa ennen sovittua haastattelua tutkimushenkilöillä oli hyvin aikaa miettiä vastauksia, jolloin se nopeutti ja selkeytti haastattelutilannetta. Tutkimus on luotettava, sillä saamani vastaukset voidaan yleistää osittain käymieni keskustelujen pohjalta luokanopettajien kanssa. Toki olisin toivonut enemmänkin siitä syystä, että aiemmin mainitsemani mukaisesti yksi kolmesta haastattelemistani henkilöistä ei ollut estenomi, vaan vanhemman opintotien opiskellut. Hänellä on tietysti erilaiset kokemukset ja erilaisia näkemyksiä, jotka on tulleet erilaisesta kouluyhteisöstä ja erilaisesta ympäristöstä. Kouluympäristöhän elää ajan mukaan sen hetkisten vaatimusten ja opetussuunnitelmien säännöillä. Tulokset ovat siis riittävät, mutta riittääkö se työn lukeneille, siihen en voi vastata. Se riittää tutkimukseni vastaukseksi.

Kyselemäni kysymykset toivat minulle parhaiten juuri ne vastaukset, joita tutkimuksella halusinkin saada selville. Mietin kysymykset siten tarkkaan, etten vain mitenkään johdattelisi kysymyksen vastausten suuntaa. Ehkä voisi olla hyvä tutkia opettajatyön kuvaa siinä mielessä, että on siinä liikaa vastuuta, opettajien toiveiden mukaisesti, voisiko olla mahdollista, että aikaa jäisi enemmän varsinaiseen opettamiseen kuin muihin projekteihin? Tulisiko opetuspolkuun tehdä muutoksia ja minkälaisia? Näitä tutkimalla voisi saada mielenkiintoisia vastauksia.

Lähteet

Aivot, maailmankuva informaatiotulva – opettajuus? 2002. Artikkelisarja. Saarijärven Offset Oy.

Blomberg, Komulainen, Lange, Lapinoja, Patrikainen, Rohiola, Sahi & Turunen. 2009. Opettajuuteen ohjaaminen. Helsinki: Hakapaino.

Eteläpelto A. & Miettinen R. 1993. Ammattitaito ja ammatillinen kasvu. Kasvutieteiden tutkimuslaitos.

Helander J. Ammatillisen opettajan käsikirja. HAMK Ammatillisen opettajakorkeakoulun julkaisija 1/2009. Saarijärvi: Saarijärven Offset Oy.

Laursen, P. 2006. Aito opettaja. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy.

Luukkainen, O. 2004. Opettajuus – Ajassa elämistä vai suunnannäyttämistä? Väitöskirja. Tampereen Yliopisto.

Mashup Ventures Ltd. 2008. Kookas-artikkeli: Miten omaa ammatti-identiteettiään voi kehittää? [WWW-dokumentti]. <http://www.kookas.fi/articles/read/4216>. (Viitattu 2.10.2010).

Monikulttuurisuus käsikirja: Identiteetti. [WWW-dokumentti]. <http://www.alli.fi/monikulttuurisuus/kasikirja/luku2/luku2identiteetti.html>. (Viitattu 2.10.2010).

Opettaja vuonna 2010, Opettajien perus- ja täydennyskoulutuksen ennakointihankkeen (OPE-PRA) selvitys 15. loppuraportti. Helsinki: Hakapaino Oy.

Tuomi J. & Sarajärvi A. 2010. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Tammi.

LIITE 1

Hei!

Olen Sari Pietiläinen kauneudenhoitoalan koulutusohjelmasta ja parhaillaan olen tekemässä estenomitutkintoni opinnäytetyötä, johon kaipaankin haastatteluja estenomitutkinnon suorittaneilta ammatinopettajilta. Työni aihe on Henkilön kasvuprosessi parturi -kampaajasta hiusalan ammatinopettajaksi. Tutkimuksen kautta on tarkoitus selvittää opettajien arvoja ja opettajalta vaadittavia ominaisuuksia sekä ammatti-identiteetin rakennuspalikat.

Mahdolliseen sovittuun haastatteluun kulunee aikaa noin tunnista maksimissa puoleen toista tuntiin. Sähköpostilla toivoisin saavani vastaukset viimeistään keskiviikkona 6.10.2010. Olisin kiitollinen osallistumisesta tutkimukseeni, sillä mielipiteillänne, kokemuksellanne olisi suuri apu minulle itselleni sekä tutkimukselle, joka mahdollisesti auttaneekin uusia opettajiksi aikoville.

Esittäisin muutaman kysymyksen, joista esiin nousseista asioista koostan yhteenvetoa. Vastaukset käsitellään nimettöminä.

Kysymykset:

1. Mitkä tekijät ovat mielestäsi vaikuttaneet ammatti-identiteettisi rakentumiseen?
2. Minkälaisia rooleja näet opettajalla olevan ja minkälaisia arvoja opettajan tulee työssään kunnioittaa?
3. Mikä on helpointa ja mikä haastavaa opettajan työssä?
4. Onko opettajan ammatti ollut odotuksen mukaista? Jos ei, miksi?

Kiitos osallistumisestanne ja ajastanne!

t. Sari Pietiläinen